

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

Fen Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü

Eskiçağ Tarihi II

Hititler

10. Hafta

özenilen üniversite

Hitit kelimesinin temelinde hat(t)- kökü vardır. Aynı kök başkentlerine verdikleri Hattuş(a) ve ülkelerine verdikleri **Hatti** adlarında da görülmektedir. Hitit ve Hititler kelimeleri ise, Tevrat'ta geçen (Eski Ahit) bir kelimeye dayanmaktadır (Het Oğulları, İbranca *hittim*, Arapça *Ben-i Het*). Ancak Tevrat'ta geçen Het Oğulları ile Anadolu'da büyük bir devlet kuran Hititler aynı değildir. Tevrat'ta bahsedilen Het Oğulları, MÖ birinci binyılda, yani Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra, ağırlıklı olarak Kuzey Suriye'de kurulan **Geç Hitit Devletleri**'dir. Het Oğulları olarak Tevrat'ta geçen bu isim, daha sonra modern dillere, Almanca *Hethiter*, İngilizce *Hittites*, İtalyanca *Ittiti*, Fransızca *Hittites* olarak geçer.

Hititlerin Anadolu'ya M.Ö. III. binyılın sonunda ya da II. binyıl başlarında göç ettikleri varsayılır. Anadolu'da bu dönemde, yerel beyliklerle anlaşmalı olarak ticaret yapan Asurlu tüccarların kurdukları pazar yerleri (karumlar) ve menzil istasyonlarından oluşan bir örgüt bulunmaktaydı. Bu tüccarların kullandıkları "çivi yazısı" ile yazılmış Asurca belgelerde geçen şahıs adlarından ve bazı teknik terimlerden Hint-Avrupalıların, kendi idarelerinde küçük beylikler kuracak kadar uzun bir süredir Anadolu'da yerleşik olduklarını anlıyoruz. Hititler öncesinde Anadolu'da, ülkeye adlarını veren Hattilerin yaşadıkları bilinmektedir. Hattice ve Anadolu'nun güneydoğusu ve Kuzey Suriye ve Kuzey Mezopotamya'da konuşulan Hurri Dili, modern akrabaları açısından Kafkas dillerine yakınlık göstermektedirler. Bu dilleri konuşanlarla Hint-Avrupalılar arasında dinsel, kültürel ve siyasi her türlü ilişki ve doğal olarak etkileşim olmuştur.

Hititlerin başkenti, Çorum sınırları içinde kalan ve eski adı Hattuşa olan Boğazköy'dür. Ancak bugün hâlâ tam olarak açıklığa kavuşturulamamış bir soru vardır: "Hititler Anadolu'ya bir halk mıdır, yoksa Anadolu'ya göç yoluyla başka bir yerden mi gelmişlerdir? Öyleyse nereden ve hangi yollarla gelmişlerdir? Çoğunlukla

kabul edilen görüş; Hititlerin Anadolu'ya küçük gruplar halinde geldikleri ve kültürel olgularını yavaş yavaş kabul ettirdikleri şeklindedir. Hint Avrupalı toplumların anavatanı için ise, pek çok bilim adamı Karadeniz'in kuzeyini teklif eder. Tarihleri boyunca genişlemeci bir politika izleyen Hititler, düzenledikleri askeri seferler ile Kuzey Suriye'ye, Batı ve Güney Anadolu'ya kadar yayılmışlardır. M.Ö. on üçüncü yüzyılda Hitit Devleti altın çağını yaşamış, birçok ülkeyi kendine bağlamış, böylece hem siyasi hem de ekonomik açıdan güçlenmiştir.

Boğazköy (Hattuşa)'deki arşivlerde 25.000'den fazla sayıda tablet ve tablet parçası bulunmuştur. Ayrıca Anadolu'da yapılan diğer kazılarda Tokat ilinin Zile ilçesi yakınlarındaki Maşathöyük (Tapigga), bugün Çorum'a bağlı olan Ortaköy (Şapinuwa) ve Sivas-Kuşaklı (Şarişsa)'da da arşivler ortaya çıkartılmıştır. Başkent Hattuşa'daki arşivler tam anlamıyla bir devlet arşivi niteliğindedir. Mitolojiden tıbbı, dinden hukuka çeşitli konularda kayıtlar bulunmasına rağmen halkın yaşamı hakkında doğrudan bilgi veren tabletler yoktur. Bununla birlikte, özellikle kanun metinleri sayesinde sıradan insanın yaşamı hakkında fikir sahibi olabilmekteyiz. Assurlu tüccarlar döneminde, yerel beyler arasında başlamış olan, birbirlerinin topraklarını zorla ele geçirerek ve aralarında bazı ittifaklar yaparak egemenlik alanlarını büyütme ve böylece ticaretten daha çok kazanç elde etme girişimleri, Hint-Avrupalı soyundan olan Kuşşar kralı Pithana ve oğlu Anitta tarafından başarılı bir biçimde uygulanmıştır. Böylece M.Ö. 1750 dolaylarında Anadolu'da ilk siyasi birlik kurulmuştur. Başkentini Kuşşar'dan en büyük pazar yeri olan, Kayseri yakınındaki Kaneş'e taşıyan Anitta, sonradan Hitit Devleti'nin başkenti olacak Hattuşa kentini fethetmiştir.

Adını bu kentten alan Hattuşili, Hattuşa'yı başkent olarak seçmiştir. Anitta ile I. Hattuşili arasındaki yaklaşık yüz yıllık sürede meydana gelen olaylar günümüze belgelerle gelememişse de, Kuşşara Kralı soyu ile Hattuşa Kralları arasında bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. I. Hattuşili'nin ölüm döşeginde yazdırmış olduğu siyasi içerikli vasiyetnamesinden, kendisinden sonra tahta geçecek bir veliyaht saptamada birçok sorunla karşılaştığını öğreniyoruz. Aynı belgede, I. Hattuşili'den önceki Kuşşara krallarının da benzer problemlerle uğraştıklarından söz edilmektedir. I. Hattuşili veliyaht olarak torunu I. Murşili'yi atamış ve onun iyi yetiştirilmesi ve korunup, kollanmasını da vasiyet etmiştir. I. Hattuşili'nin ilk Hitit Büyük Kralı sayılmasının nedeni, onun Anadolu sınırları dışına taşan yayılımcı bir politika izlemesidir. Bu kraldan sonra başa gelenler, onun koyduğu Kuzey Suriye'yi elde tutma hedefini benimsemişlerdir. Kendisi Kuzey Suriye'ye yaptığı seferde **Alalah** kentini almış, torunu I. Murşili, daha ileri giderek, **Halpa**'yı da egemenlik alanına katmıştır. Fakat bu başarıların verdiği cesaret, I. Murşili'nin sonunu hazırladığı gibi, devleti de uzun bir kargaşa dönemine sokmuştur. Murşili, topraklarını Babil'e kadar genişletme hayaline kapılmış ve bunu da gerçekleştirmeyi başarmıştır. Ancak bu başarı kısa süreli olmuş, Hitit ordusu uzun ikmal yolu nedeniyle fethettiği Babil'de fazla kalamamış, elde ettiği ganimetleri dahi yollarda bırakarak, Anadolu'ya geri çekilmiştir. I. Murşili'nin ve ordusunun Hattuşa'dan uzak kalmasından yararlanılarak, ülkede krala karşı en yakınlarının başında bulunduğu bir komplo kurulmuş ve geri döner dönmez I. Murşili, eniştesi Hantili tarafından öldürülmüştür.

HİTİT GASIP KRALLAR DÖNEMİ (M.Ö. 1590- 1560)

Hantili: Hantili döneminde ülke karışıklıklar içindeydi. Doğudan Hurrilerin ve kuzeyden Kaşkaların saldırıları başkenti muhasara edecek düzeye gelmiştir. Hurrilere karşı yapılan bir seferde; Hurriler kraliçe ve oğullarını tutsak ederek Şugziga kentinde

öldürmüşlerdi. Kaşka saldırıları başkent Hattuşaş'a ulaşmıştı. Hantili, bunlardan korunmak için, başkentten etrafını surlarla çevirtmişti.

Yönetimi boyunca rahat yüzü görmeyen Hantili, yaşlandığında veliaht oğlu ve Muşiliş'i öldürmede suç ortağı olan damadı Zidanta'nın işbirliğiyle tahtından indirilerek öldürülmüştür. Yerine damadı Zidanta geçti.

Zidanta: Hurri saldırılarının sürdüğü bu dönemde, Hurriler Çukurova'yı işgal ederek, burada "Kizzuvatna Krallığı"ni kurdular. Bunun üzerine Zidanta Kizzuvatna kralı Pallia ile bir barış imzalamak zorunda kaldı. Torosların, iki devletin doğal sınırları olduğu sanılmaktadır. Zidanta'nın saltanatı uzun sürmemiş, O da öz oğlu tarafından öldürülmüştür. Yerine oğlu Ammunaş tahta çıktı.

Ammunaş: Telepinuş fermanında, kayınpederi Ammunaş dönemi hakkında, çok az bilgi bulunmaktadır. Onun dönemi kıtlık içinde geçmiştir. Telepinuş onun tek kızı İştapariaş ile evlenmişti. Ammunaş'ın yerine oğlu Huzziya tahta çıktı.

Huzziya: Telepinuş, Huzziya'nın kendisini bir komplo ile öldürmek istediğini iddia edip, O'nu yaşlılardan oluşan danışma meclisine şikayet etmiştir.

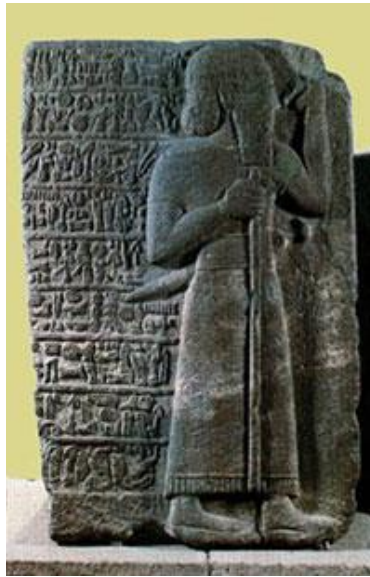
I. Muşili'nin öldürülüşünden sonraki bu dönemde bir entrikalar, ihanetler ve cinayetler dizisine dönüşmüş, Hitit Devleti'nin gittikçe azalan askerî ve siyasî gücü sadece iç sorunların çözümü için harcanmıştır. Krallık tahtının bir kaç kez el değiştirmesinden sonra, MÖ 1525 yılı dolaylarında, kral Huzziya tarafından hazırlanan komplotan, onun kız kardeşiyle evli olması sayesinde kurtulan Telepinuş, kralı devirip başa geçmiştir.

Telepinuş, ihanet ve cinayetlere son vermek için, tahta geçişi düzenleyen bir ferman çıkarmıştır. Buna göre "birinci dereceden", yani kralın asıl eşinden olan prens kral olacak, eğer yoksa "ikinci dereceden", yani ikinci eşten doğma bir oğul devletin başına geçecekti. Eğer o da yoksa "birinci dereceden" bir kıza, bir "içgüveysi" koca alınacak ve o kral olacaktı. Ancak tahta çıkış kuralları, Telipinu'dan sonra yine bozulmuştur. Huzziya'nın kardeşlerinden biri olan Tahurvaili, Hitit krallık tahtı üzerindeki iddiasını, oldukça yaşlı olmasına karşın gerçekleştirmeyi başarmış ve bir süre devleti idare etmiştir. Onu izleyen yaklaşık elli yıllık sürede haklarında ayrıntılı bilgimiz olmayan krallar egemen olmuşlardır.

MÖ 1450 yıllarında tahta çıkan ve otuz yıl kadar egemen olan kral II. Tuthaliya ve kraliçesi Nikkalmatı döneminde devletin yeniden toparlandığı görülmektedir. Bu kraliyet çiftini Arnuvanda ve kraliçesi Aşmunikal izler. Arnuvanda'dan sonra oğlu III. Tuthaliya ve kraliçesi Taduhepa egemen olmuşlardır. Bu çiftin Genç Tuthaliya olarak belgelere geçen oğulları daha tahta geçmeden, kardeşi Şuppiluliuma tarafından öldürtülmüştür. Hitit tahtını kan dökerek elde etmesine karşın bu kral, devleti imparatorluk haline dönüştüren kişidir. Ülkenin toprakları bu kral döneminde tekrar genişlemiş, Halpa, Kargamış alınarak tüm Kuzey Suriye egemenlik alanı içine katılmış, alınan bu iki önemli kentin başına Şuppiluliuma'nın oğulları getirilmiştir. Ayrıca, Anadolu'nun güneydoğusunda güçlü bir devlet durumuna gelen ve Kuzey Suriye üzerinde emelleri bulunan Mısır ile ittifak yapan Mitanni Devleti de ağır bir yenilgiye uğratılmıştır.

Bu dönemde Şuppiluliuma ilginç bir istekle de karşılaşır. Hitit Devleti'ne rakip olan Mısır'dan bir elçi gelerek, kraliçeden bir mektup getirir. Bunda Mısır kraliçesi, tahta geçecek bir oğla sahip olmadığından söz ederek, ölen kocasının yerine, kendisiyle evlenip, firavun olması için Hitit kralından bir oğul istemektedir. Hitit kralı önce bunu bir tuzak zanneder ve durumu tahkik etmesi için Mısır'a bir adamını yollar. Mısır'dan dönen elçi durumun doğruluğu haberini getirince, kral bir oğlunu Mısır'a firavun olmak üzere gönderir. Fakat Şuppiluliuma'nın tuzak korkusu ile gecikmesini fırsat bilen Mısır'daki muhalifler, firavun olarak bir saray görevlisini seçerler ve ülkelerine gelen Hitit prensi Zannanza'yı öldürürler. Hitit kralı bu haberi alınca, Suriye'deki Mısır güçlerine saldırır ve onları yener.

Bu olayla Hatti ve Mısır ülkelerini Kadeş Savaşı'na kadar sürükleyecek çatışmalar başlamış oldu. Bu seferin Hatti ülkesine verdiği en büyük zarar, Suriye'den getirilen esirlerin yirmi seneden uzun sürecek olan veba salgınına neden olmasıdır. Şuppiluliuma'dan sonra oğlu II. Arnuvanda kral oldu. Ancak kendisi vebaya yakalanması nedeniyle tahta kısa bir süre kaldı. Onu izleyen kardeşi II. Murşili, Hitit tarihinin hem kudretli krallarından biridir, hem de babası Şuppiluliuma'nın ve kendisinin icraatı hakkında yıllara göre yazdığı ayrıntı belgeleri bırakması bakımından, önemli bir tarih yazıcısı sayılır. II. Murşili yıllıklarında genç yaşta kral olduğu için, uzun egemenlik yıllarının başında, düşmanlarının çocuk diye nasıl kendisini küçük gördüklerini, fakat Arinna kentinin Güneş Tanrıçası'nın yardımı sayesinde on yıl içinde tüm düşman ülkeleri nasıl yenilgiye uğrattığını anlatmaktadır.

II. Murşili'nin askeri seferleri Kuzey Suriye'de durumun yeniden Hitit lehine düzelmesini sağlamış, ölen Kargamış kralı yerine Şuppiluliuma'nın torunu geçirilmiş, Halpa'da da aynı şey gerçekleşmiş, orada da yine ölen kralın oğlu, babasının tahtına oturtulmuştur. Böylece Hitit kral hanedanının ikincil kolu, bölgede kalarak, Hitit çıkarlarını korumayı sürdürmüştür. Murşili'nin çocuk yaşta tahta geçmesini fırsat bilen, Anadolu'nun kuzeyinde yaşayan Kaşka boylarının saldırıları ve batıdaki Arzawa ülkelerinde görülen itaatsizlikler de askerî güç kullanılarak bastırılmıştır. Murşili döneminin en çarpıcı olaylarından birisi, ülkeyi kasıp kavuran veba salgınıdır. Bu salgının çıkış nedenini II. Murşili, babasının Genç Tuthaliya'yı öldürterek tahtı ele geçirmesine bağlamaktadır. O kadar çok insan vebaya kurban gider ki, kral salgını uzaklaştırmaları için tanrılara yakarırken, “eğer herkes ölecek olursa, size kim kurban sunar” diyerek, onlara bir tür gözdağı verir. Murşili'nin başına ilgi çekici bir olay da gelmiştir. Bir askeri sefer sırasında arazide iken çakan bir şimşek ve şiddetli gök gürlemesi kralı öylesine korkutmuştur ki, konuşma yeteneğini yitirip, diline bir tutukluk gelmiş, kendi anlatımıyla “*sözler ağzından zorlukla çıkar*” olmuştur.

Murşili'nin üç oğlundan ikisi, Hitit tarihi için önemlidir. Babasından sonra tahta geçen Muvatalli, bu adı taşıyan ikinci kraldır. İlki hakkında, fazla bilgimiz bulunmamaktadır. II. Muvatalli babasının yerine geçtiğinde, kardeşi Hattuşili de ordu komutanı olmuştu. Kral kardeşini önce “saray muhafızlarının başı” rütbesine getirdi sonra da, Yeşilirmak Havzası'nı içine alan ve başkenti bugünkü Amasya yakınlarında olduğu kabul edilen *Yukarı Ülke*'nin idaresi ile görevlendirdi. Askeri bakımdan yetenekli olan Hattuşili, bu konumda kuzeyden gelecek Kaşka tehdidine karşı Hatti ülkesini güvenceye almıştı. Bu bakımdan kardeşine yardım ediyor görünüyorsa da, gerek karizmatik kişiliği, gerek ordu üzerindeki etkisi ile onu korkuttuğu bellidir. II. Muvatalli, bir egemen kral gibi davranan Hattuşili'den uzaklaşmak için başkentini Konya'nın güneyinden Toros Dağları'na kadar uzanan ovalık bölgeyi kapsayan Aşağı Ülke'de, bugünkü Karaman yakınlarındaki Kızıldağ ile eşitlenen Tarhuntaşşa kentine taşımıştı. Bu taşınma, taraflarca hiç açık biçimde ifade edilmemiş olsa da, ülkenin idaresinin fiilen Yukarı Ülke ve Aşağı Ülke olarak ikiye ayrılması ve sanki bir ortak krallık kurulmuşçasına iki kardeş arasında paylaşılması anlamına gelmektedir. II. Muvatalli döneminin en önemli olayı, Hatti ülkesi ile Mısır arasındaki ilişkilerin çatışma noktasına varmasıdır. Firavun II. Ramses egemenliğinin dördüncü yılında Suriye üzerine yürümüş ve oradaki küçük krallıkları baskı altına almıştı; Amurru kralı Hititlerle olan antlaşmasını bozup Mısır tarafına geçmişti. Kuzey Suriye'de Hatti aleyhine dengeler bozulmuş, Kargamış tehlikeye girmişti. Savaş kaçınılmaz olunca, Hatti ülkesinin her yerinden asker toplandı. Hattuşili de Yukarı Ülke'den topladığı Kaşkaları komutası altına alarak kardeşinin yardımına gitti. Sonuçta, Kadeş kenti

yakınlarında karşılaşan Hitit ve Mısır orduları arasındaki mücadelede (M.Ö. 1285), Ramses'in bir taktik hatası nedeniyle Mısır'lılar başarı kazanamadılar.

II. Muvatalli ölünce, yerine oğlu Urhi-Teşup, III. Murşili adıyla geçti. İlk icraatı başkenti tekrar Hattuşa'ya taşıyarak, ülke idaresinin bölünmüşlüğüne son vermek oldu. Bu olaydan sonra yukarı ülkede egemen olan Hattuşili, askeri gücünü kullanarak yeğeni III. Murşili'yi tahttan uzaklaştırıp kendisi kral oldu. Onu kuzey Suriye'deki küçük bir yerel krallık olan Nuhaşşe'ye sürdü, oradan kaçacağını haber alınca da büyük bir olasılıkla Kıbrıs'a yolladı. III. Hattuşili Kadeş Savaşından dönerken Lavazantiya kentinde, bir rahibin kızı olan Puduhepa ile evlenmişti. Bu kraliçe Hitit tarihindeki en kişilikli kadın oldu; eşinin görevlerini paylaştı, kendi başına başka ülkelerin kralları ile mektuplaştı. III. Hattuşili iyi bir diplomat ve uluslararası politik dengeleri kullanmasını iyi bilen bir devlet adamıydı. Kadeş Savaşı'ndan sonraki gerginliği bitiren "ebedi barışın ve ebedi kardeşliğin" antlaşması ile Mısır ilişkilerini düzeltmiştir (MÖ 1270). III. Hattuşili'nin ölümünden sonra, Hitit tahtına oğlu IV. Tuthaliya geçmiştir. Onun döneminde de Uhri-Teşup'un bağımlı kral statüsü devam etmiş, hatta kendisine daha fazla haklar verilen bir antlaşma metni hazırlanmıştır. Tunç bir tablet üzerine yazdırılan bu antlaşmada Uhri-Teşup'un ikinci adı olan Kurunta geçmektedir. IV. Tuthaliya, parlak bir dönemin varisi idi, ama, çeşitli koşullar bu dönemin aynı şekilde sürmesine izin vermedi. Anadolu içindeki düşmanlar olan, kuzeyde Kaşkalar ile batıdaki Aşşuwa ülkesi ile yapılan mücadeleler, devleti yıpratıyordu.

Dışarıda ise Asur kralı Tukulti-Ninurta, Tuthaliya'nın gerginliği azaltmak için yazdırdığı ılımlı ifadeler içeren tüm mektuplara rağmen, açıkça düşmanlık etmeye başlamış, Hatti topraklarına saldırıda bulunmuş, işgal ettiği yerleri yağmalamış ve 28.800 Hititliyi topraklarından sürüp, çıkarmıştı. Asur'a karşı Kuzey Suriye'de durumu sağlamlaştırmak için Amurru ve Ugarit kralları ile yeni antlaşmalar imzalanmıştır. Ayrıca Asur'un ticaretine ambargo koymak ve önemli bir Doğu Akdeniz limanı olan Ugarit'e ulaşmasına engel olmak için, Amurru kralı ile yapılan antlaşmaya, Asurlu tüccarların ülkesinden transit geçmesini yasaklamasına ilişkin maddeler konmuştur. IV. Tuthaliya'nın ölümü üzerine Hatti ülkesi yeni bir taht kavgasına sahne olmuş, III.

Hattuşili'nin Tarhuntaşşa kralı yaptığı Uhri-Teşup=Kurunta, Hitit Krallığı üzerindeki, aslında yasal olan iddiasını gerçekleştirmek üzere, isyan etmiş ve Hattuşa'da idareyi ele almıştır. Son yıllarda Boğazköy kazılarında ortaya çıkarılan mühürleri ve Konya'nın Hatip mevkiinde bulunan hiyeroglif yazıtlı kaya kabartması, Kurunta'nın çok kısa olmayan bir süre tahtta kaldığını kanıtlamaktadır. Zaten başa geçtiğinde yaşlı olan Kurunta ölünce, kendi oğlu olmadığı için, yerine IV. Tuthaliya'nın oğlu III. Arnuvanda geçti. Bu kralın da egemen olduğu yaklaşık beş yıl süresince IV. Tuthaliya'nın son egemenlik yıllarında Hatti ülkesi için Asur tehlikesi bir süreliğine azalmıştı. Çünkü Asur kralı Tukulti-Ninurta, iktidar kavgalarına giriştiği oğlu tarafından öldürülmüştü. Arnuvanda'nın yerinde II. Şuppiluliuma geçmişti. Ülkenin her yanında kargaşa olduğunu ve bu son kralın bunları düzene sokmak için çabaladığını askerî icraatını anlattığı yazıtından öğrenmekteyiz. Bunların yoğunlukla Anadolu'nun güney-batısındaki Lukka Ülkesi'ne (klasik dönem Likya) ve batısındaki Maşa ülkesine yapılmış olması, buralarda bir sorun yaşandığına işaret etmektedir. Bu durum, "Deniz Kavimleri" adıyla bilinen ve Ege adalarında yaşadıkları sanılan insanların, kıyılardan başlayarak Anadolu'yu işgal etmelerine uymaktadır. Yalnız Hatti ülkesi için değil, tüm Doğu Akdeniz için yıkıcı etkileri olan bu göçün nedenlerini bilemiyoruz. Ancak, Hitit belgelerine göre Anadolu'da yedi yıl hüküm süren kuraklığın, zaten su kaynaklarından yoksun olan adalarda göçü zorunlu kıldığı düşünülebilir. Mısır kaynaklarına göre bu göç, Hitit devletini ve Kuzey Suriye kentlerini yok etmiş, ancak bu gücün karşısında Mısır güçlüğüle durabilmiştir. II. Şuppiluliuma, Kurunta zamanında doğal olarak Hitit topraklarına entegre olan ve anlaşıldığına göre Arnuvanda döneminde Hitit devletinden tekrar ayrılmak isteyen Tarhuntaşşa'ya karşı da harekete geçmiş ve burayı zapt etmişti. Bir yandan krallık tahtı için kopan kavgaların yarattığı iç kargaşa, bir yandan kuraklığın yarattığı açlık ve nihayet, bu önünde durulmaz göç dalgası sonucu devlet otoritesini yitirmiş olmalı ki, Hitit çivi yazılı belgeleri MÖ 1200 tarihinde sustu. Fakat Tarhuntaşşa'da bulunan hiyeroglif bir yazıt, güç odağının Hattuşa'dan buraya kaydığını ve Kurunta'nın kardeşi Urhi-Teşup= III. Murşili'nin sürgünde doğmuş oğlu Hartapu'nun krallığında Hitit varlığının Aşağı Ülke'de tutunmaya çalıştığını kanıtlamaktadır.

Seçilmiş Kaynakça:

L.Gürkan Gökçek – Oğuzhan Abacı, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi*. Değişim Yayınları, İstanbul, 2019.

Füruzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara, 1982.

Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2007.

